

Lesing, skriving og muntlighet i mellomtrinnet

Grenlandskonferansen 2023

Liv Cathrine Krogh
Førstelektor
Institutt for språk og litteratur

Om denne arbeidsøkta

Lesing, skriving og muntlighet – et særlig ansvar i norskfaget, men grunnleggende ferdigheter i alle fag

Å lese to tekster om samme tema

- som invitasjon til å snakke og skrive om temaet for å støtte elevers kritiske bevissthet og evne til å argumentere muntlig og skriftlig

Prinsipper for arbeidet

Lesing

Lesestrategier
før, under og etter lesing

-og som er bestemt av formålet med
lesinga og det vi vet om hva gode
lesere gjør

Tekst i kontekst, og elevers behov for
forkunnskap

Kritisk tilnærming til tekst

Skrijving

Tenkeskriving

Presentasjonskriving

Faser (før, under, etter) i
skrivearbeidet

Støtte i skrivearbeidet

Muntlighet

Lytte

Tale

Viktigheten av et trygt læringsmiljø

Samtaler i par, grupper og plenum

Denne fagartikkelen presenterer bruk av lesestrategier for å få elever til å forstå tekster de ellers ikke ville forstått. Foto: Pixabay

[Vis mer](#)

Disse lesestrategiene kan hjelpe elever til å forstå tekster de ellers ikke ville forstått

Bruk av lesestrategier skal bidra til at elever forstår tekster de ellers ikke ville forstått. En ny kunnskapsoversikt viser at undervisning av lesestrategier bidrar til dette, men at det er ikke nok. Elevene må bevisst velge å bruke lesestrategier – og det valget må de få erfaring med å ta selv.

Lisbeth M. Brevik

FØRSTEAMANUENSIS VED UNIVERSITETET I OSLO

Michael Tengberg

DOSENT VED KARLSTADS UNIVERSITET, SVERIGE

Linda Ekström

PH.D. I STATSVIDENSKAP OG FORSKER OG PROSJEKTLEDER VED
SKOLFORSKNINGSINSTITUTET I SVERIGE

Leseundervisning ut fra hva gode lesere gjør

FØR

Forstår målet med lesinga og velger passende strategier

Velger strategier som passer format (papir/digitalt, bilder/verbaltekst, grafer/modeller)

Aktiverer forkunnskaper

UNDER

Er oppmerksomme

Leser om igjen eller søker oppklaring hvis de ikke forstår

Stiller spørsmål til innhold i teksten

Trekker slutninger

Sammenlikner Illustrasjoner med tekst og omvendt

Bruker sammenheng/struktur til å forstå

ETTER

Oppsummerer det viktigste

Tenker over det de har lest

Leter frem tilleggsinfo fra andre kilder

Vi skal lese to tekster om veganisme

(hentet fra tekstkritisk.no)

Hvilke forkunnskaper trenger dine elever for å kunne lese og ta stilling til to tekster om veganisme?

En vegansk guide for late folk.

Sophie Elise Isachsen - sophieelise.blogg.no

 Åpne dokument

 Skriv ut dokument

 Se på mobil (QR-kode)

Redder vi miljøet om alle blir veganere?

Ida Sofie Frøyland - ung.forskning.no

 Åpne dokument

 Skriv ut dokument

 Se på mobil (QR-kode)

Fra formålsparagrafen:

"Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad."

Opplæringslova §1-1.

Relevante kompetansemål

Samfunnsfag	Engelsk	Naturfag	Norsk	KRLE
samanlikne korleis ulike kjelder kan gi ulik informasjon om same tema, og reflektere over korleis kjelder kan brukast til å påverke og fremje bestemte syn	samtale om ulike kilders pålitelighet, og velge kilder til eget bruk	skille mellom observasjoner og slutninger, organisere data, bruke årsak-virkning-argumenter, trekke slutninger, vurdere feilkilder og presentere funn	orientere seg i faglige kilder på bibliotek og digitalt, vurdere hvor pålitelige kildene er, og vise til kilder i egne tekster	Utforske og beskrive egne og andres perspektiver i etiske dilemmaer knyttet til hverdags- og samfunnsutfordringer
presentere ei aktuell nyheitssak og reflektere over forskjellar mellom fakta, meiningar og kommersiell budskap i mediebiletet			lytte til og videreutvikle innspill fra andre og begrunne egne standpunkter i samtaler	

Formål: kritisk bevissthet gjennom lesing og samarbeid om forståelse av multiple tekster + førskrivingsaktivitet

T

En vegansk guide for late folk.

Sophie Elise Isachsen - sophieelise.blogg.no

 Åpne dokument

 Skriv ut dokument

 Se på mobil (QR-kode)

Redder vi miljøet om alle blir veganere?

Ida Sofie Frøyland - ung.forskning.no

 Åpne dokument

 Skriv ut dokument

 Se på mobil (QR-kode)

Oppgave: les tekstene (10 minutter)

En vegansk guide for late folk

Sophie Elise Isachsen - sophieelise.blogg.no

Redder vi miljøet om alle blir veganere?

Ida Sofie Frøyland - ung.forskning.no

Oppgave: sett tekstene i kontekst ved å svare på (5 min per tekst)

Hva slags innhold pleier nettstedet å ha? Hvem er målgruppen? Hva slags kilder brukes?

En vegansk guide for late folk

Sophie Elise Isachsen - sophieelise.blogg.no

Redder vi miljøet om alle blir veganere?

Ida Sofie Frøyland - ung.forskning.no

Kontekstualisering ⓘ

Å gjøre kontekstualiseringen til en type «leting» kan gjøre at elevene jobber mer fokusert og ikke mister tråden fordi de ikke vet helt hvor dere skal begynne å søke. Denne oppgaven kan fint løses i grupper der dere søker etter svar på hver sine spørsmål, og oppgaven kan etterfølges av en plenumssamtale.

Start klokka og bruk 5 minutter på hver tekst,
søk på nett etter informasjon så du kan svare på spørsmålene under:

1. Hva slags innhold pleier nettstedet å ha?
2. Hvem er målgruppen?
3. Hva slags kilder brukes?

En vegansk guide for late folk.

Sophie Elise Isachsen -
sophieelise.blogg.no

5:00

Hva slags **innhold** (hvilke temaer) pleier Sophie Elises blogg å inneholde?

Hvem er **målgruppen** for Sophie Elises blogg?

Hva slags **kilder** bruker Sophie Elises blogg?

P

AUSE?

Muntlig samarbeid om tekstene før skriving som bidrag til å løse to av tre kjente skriveproblem

- Å bevege seg fra talt til skriftlig argumentasjon: skyldes skillet mellom dialogisk tale og monologisk skrift, der skriveren er alene om ansvaret for det dialogiske spillet
- Å finne stoff: skriveren har lite å si og det blir flere påstander enn argumenter
- Å ordne stoffet i logiske kategorier: det er manglende kjennskap til relevante tekstformer (lesing og jobbing med struktur/mønster)

(Igland, 2007)

Muntlig kompetanse er også å holde fred: lytting som grunnleggende ferdighet

å lytte etter informasjon: velge ut

å lytte kritisk: evaluere og utfordre

å lytte empatisk: åpen og velvillig i møte med både person og sak, signalisere lytting ved å følge med, kroppsspråk, andre bekreftelser

(Penne, Hertzberg og Solem, 2020)

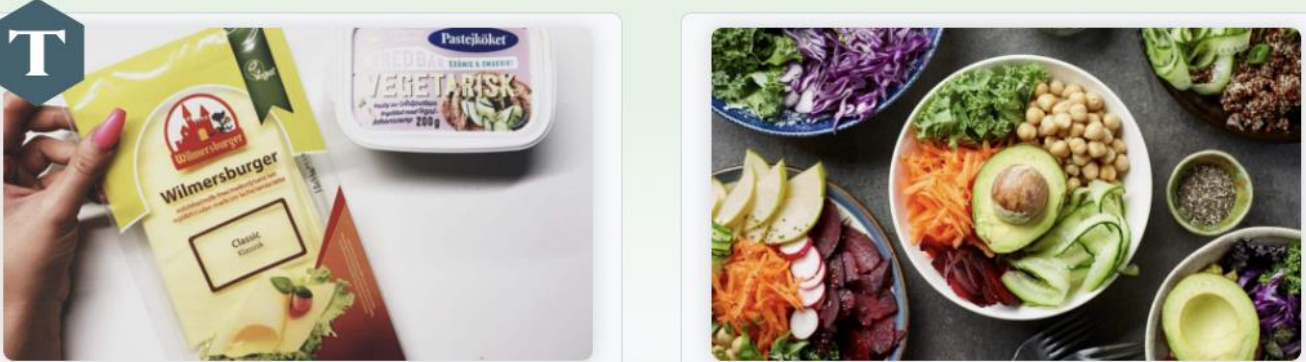

Praktiske råd for at alle får mulighet til å delta muntlig

1. Utfordre: gi mulighet til å diskutere hvorfor det er viktig at de er aktivt engasjert
2. Ha et formål med dine bevegelser i rommet. Stå plassert på ulike steder
3. Omroker bordplasseringen: gi mindre engasjerte elever mer strategisk plassering i «handlingssonen» (foran eller i midten)
4. Bytt bordplassering jevnlig
5. Plasser pulter i grupper: gir samarbeidsgrupper OG bedre oversikt over rommet
6. Bryt rituelle mønstre for muntlighet ved å legge inn alternative måter å svare på: i kor, tommel opp/ned, tenk-par-del o.l.

(gjengitt fra Walsh og Sattes (2005) hos Fjørtoft, 2014)

Tilbake til tekstene: oppgaver som elever først jobber med selv før de utveksler i grupper, eller samarbeider om i par

T

En vegansk guide for late folk.

Sophie Elise Isachsen - sophieelise.blogg.no

PDF | **Åpne dokument**

🖨 | **Skriv ut dokument**

📱 | **Se på mobil (QR-kode)**

Redder vi miljøet om alle blir veganere?

Ida Sofie Frøyland - ung.forskning.no

PDF | **Åpne dokument**

🖨 | **Skriv ut dokument**

📱 | **Se på mobil (QR-kode)**

Vi har allerede jobbet med kontekst, men elever trenger også å jobbe med tekstreaksjon før de skal jobbe analytisk med innholdet.

En helhetlig modell for tekstarbeid

Kontekstualisering

Tekstreaksjon

Tekstanalyse

Teksttolking

Tekstskaping

Kritisk tekstrefleksjon

Framstilles det å være veganer som noe **bra**, noe **dårlig** eller på en **nøytral** måte i tekstene?

Hvordan framstilles det å spise kjøtt? Er det framstilt som en **positiv** eller **negativ** handling?

Hvilke kilder brukes? Altså **hvem** mener dette ifølge teksten?

sophieelise.blogg.no «En vegansk guide for late folk»	Hva sier ytringen om: det å spise kjøtt og det å være veganer?	Hvem mener dette?
<i>Nå har jeg klart å gå over til et 95% vegansk kosthold.</i>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<i>Det finnes ingen unnskyldning for å spise kjøtt hver dag! 😊</i>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

ung.forskning.no «Redder vi miljøet om alle blir veganere?»	Hva sier ytringen om: det å spise kjøtt og det å være veganer?	Hvem mener dette?
<i>Unge i Norge sier at de vil spise mer bærekraftig, ifølge en rapport fra OsloMet fra ifjor. Det er særlig kjøtt fra kuer som de unge vil spise mindre av.</i>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<i>Svihus mener at balanse i kostholdet er best. - Det beste er å ha litt av begge deler, men mer fokus på grønnsaker og mindre på kjøtt, sier han.</i>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Oppgave: hva hevder tekstene?

I mange tekster er det skjulte eller implisitte påstander som er viktig å legge merke til for å kunne reflektere kritisk om dem.

I denne oppgaven skal dere tolke **hva tekstene faktisk hevder og påstår**, implisitt eller eksplisitt. Knytt minst **to** påstander til hver tekst.

Påstander	En vegansk guide for late folk. sophieelise.blogg.no	Redder vi miljøet om alle blir veganere? ung.forskning.no
Teksten gir uttrykk for personlige verdier.		
Teksten beskriver kjøttspising som mindre problematisk dersom man spiser lokalt kjøtt.		
Teksten beskriver veganisme som noe bra, men som det ikke er enighet om.		
Teksten sier at det er dumt å spise kjøtt.		
Teksten beskriver veganisme som noe bra.		
Teksten er kritisk til veganisme fordi veganere ofte spiser importert frukt.		

P

AUSE?

Fra muntlig samarbeid om lest tekst til presentasjonsskriving

- Sårbar overgang
- De som klarer seg best, er de som vet hva de skal skrive om, dvs. at de har relevant kunnskap fra før/fått med seg kunnskap formidlet av faglærer/medelever
- Det å ha jobbet godt med steg/oppgaver/notater i forkant, vil lette skrivearbeidet
- Det vil også skrivestøtte underveis

Først bearbeide innhold fra arbeid med de to tekstene

Oppgave: tekstsaking

Tenk deg at du har en venn som vurderer å bli veganer av miljøhensyn. Hen spør deg om du har noen tips. Du anbefaler disse to tekstene.

Skriv en e-post der du bruker argument **fra én eller begge tekstene**.
Bruk **tekststrategiene** du fant!

Til: min-venn-som-vil-bli-veganer@gmail.com

Det kan fungere som kladd til en lengre argumenterende tekst om temaet. Til lengre tekster trengs mer støtte.

Hvordan stable strukturer, så (flere) elever får til å skrive (mer)?

- Eksempeltekster
- Skriverammer
- Lærermøllering

Kverndokken (2023)

101

skrivegrep

- en teoretisk og praktisk
skrivendidaktikk

2. utgave

Kåre Kverndokken
Jannike Ohrem Bakke (red.)

MED
HELT NYE
ARTIKLER!

FAGBOKFORLAGET

LANDSLAGET FOR NORSKUNDERVISNING

Eksempeltekster (Kverndokken, 2023)

- Balanse mellom skrivestøtte og formalisme
- Når elevene kjenner sjangertrekk og metaspråket om dem, kan de også produsere tekster raskere
- Lese tekst i fellesskap, reflektere sammen om tekst og så skrive tekst

Skriverammer (Kverndokken, 2023)

- Stillas og konkret hjelp, ofte skjematiske maler og hjelpespørsmål/fraser
- Bistand til tekst-struktur
- Kan hemme elever og føre til konforme tekster

Jeg mener om veganisme

Hvorfor jeg mener det

Eksempel på skriveramme

[Hentet fra:
Skriverammer - Skrivesenteret](#)

Innleiing:

No om dagen er det mykje snakk om ...
Eg meiner at ...

Hovuddel med argumentasjonar:

Det er mange fordelar og ulemper med å...
Ein av fordelane er...
Ei av ulempene er...

Det er ein stor fordel at...
Det er ei stor ulempe at...
Når ein... kan ein...

Mitt første argument er...
Mitt andre argument ...
Mitt tredje argument...

For det første så...
For det andre så...
Eg meiner også at...
Sjølv om...

Avslutning:

Til slutt vil eg seie...
Eg meiner no at eg har...

Læreren som
modell/eksempeltekst
(Kverndokken, 2023)

- Læreren er den faktoren som har mest å si for læring
- Sette faglige standarder, gjerne gjennom høyttenkning
- Gode og gjentatte eksempler
- Læreren er, bruker og produserer eksempeltekster

Skrivesenteret

Undervisningsressurser

Fem prinsipper (film)

Sammenheng i tekst, fra [Setningsstartere, bindeord og ordbanker - Skrivesenteret](#)

Ordvariasjon: [Hvordan velge de rette ordene? - Skrivesenteret](#)

Ressurser

Her finner du alle Skrivesenterets pedagogiske ressurser. Bruk søkefeltet under eller filtreringsknappene for å finne inspirerende eksempler på metoder og pedagogiske opplegg som støtter språkutvikling i barnehagen og skriveopplæring i skolen.

Filter

Trinn

- Baretrinn 96
- Ungdomstrinn 97
- Barnehage 76
- Videregående skole 62
- Lærerutdanning 2

Fag

Tematikk

Type

♥ Vis kun favoritter

Visning: Lite rutenett

Viser 96 resultater

Søk etter ressurs...

Bokstavlydhjelper

En bokstavlydhjelper kan være en god støtte for elevene når de er usikre på hvordan de skal knytte bokstaviyd (fonem) til bokstavsymbol (grafem).

Setningsstartere, bindeord og ordbanker

Skriverammer med setningsstartere kan gjøre det lettere å komme i gang med skrivingen, og de kan være til hjelp i planleggingsfasen av teksten. Med bindeord og ordbanker skapes variasjon i språket og flyt i teksten.

Bildebøker som inspirasjon for undring, lek og skrijving

Hvordan bruke bildebøker som inspirasjon til språklig utforskning?

Skumle fortellinger på mellomtrinnet

I denne ressursen brukes fortellingsselementer som støtte for å skrive en skummel fortelling.

Vlogg – å uttrykke seg med levende bilder på mellomtrinnet

Videoblogg, eller vlogg, er en sjanger mange elever kjenner godt. Denne ressursen viser hvordan 5. trinn på Nardo skole jobbet med vlogg som tema i en hel uke. Gjennom arbeidet fikk elevene dokumentere, instruere og utforske i sine egne vllogger.

Bamsesykehus

Rammelek kan legge til rette for veiledet læring. Slik gikk det da første trinn lekte bamsesykehus.

Oppsummering

- De grunnleggende ferdighetene lesing, skriving og muntlighet henger sammen og handler blant annet om språklig tilegning av kunnskap og kompetanse
- Når vi underviser i et emne, kan det bidra til forkunnskaper elever trenger for å kunne lese, snakke og skrive om emnet
- Når vi underviser i et emne, kan vi støtte læring ved å støtte og modellere lesing og skriving ut fra kunnskap om hva gode lesere og skrivere gjør

Andre undervisningsressurser om kritisk tilnærming til tekster

- [Medietilsynet | Medietilsynet](#) har mange gode ressurser, og noen som er spesifikt utviklet til bruk i skole: [Skole og undervisningsopplegg | Medietilsynet](#)
- [Undervisningsressurser](#) og [didaktiske tips](#) utviklet gjennom KriT-prosjektet ved Oslo Met (forskningssamarbeid med barneskoler)
- Naturfagsenteret har flere [ressurser til bruk i skolen](#) og til utvikling av bevissthet om [bærekraftig utvikling](#).

Kilder

Brevik, L., Tengberg, M. & Engström, L. (2019). Lesestrategier. En kunnskapsoversikt. [Her](#)

Igland, M.-A. (2007). Svinaktig vanskelig. Skriftleg argumentasjon på ungdomssteget.

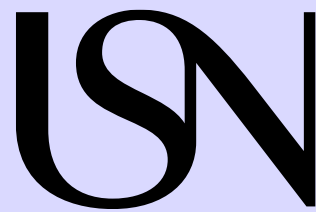
Fjørtoft, H. (2014). *Norskdidaktikk*. Fagbokforlaget.

Kverndokken, K. & Bakke, J. O. (2023). *101 skrivegrep*. Fagbokforlaget.

Penne, S., Hertzberg, F. og Solem, M. S. (2020). *Muntlige tekster i klasserommet*.

Skrivesenteret.no

tekstkritisk.no /utviklet gjennom CritLit-prosjektet ved USN/UiA (forskningssamarbeid med ungdomsskoler)

**Universitetet
i Sørøst-Norge**